

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Amsterdam 1840 - 1860 - 1894 - 2008

Mathijssen-Verkooijen, M.T.C.

Published in:
Folia

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Mathijssen, M. (2008). Amsterdam 1840 - 1860 - 1894 - 2008. *Folia*, 61(30), 28.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

En wie zien we daar, op de hoek van de Leidsegracht? Het lijkt Jacob van Lennep wel. Hij is een charmante kerel, alle vrouwen kijken naar hem zoals hij daar gaat, met zijn hoge hoed en zijn wandelstok, zijn vrolijke krullenkop

MARJTA MATHIJSSEN

Amsterdam 1840 – 1860 – 1617 – 1894 – 2008

Kijk eens naar buiten, denk de auto's weg, de bestrating, denk in de gracht de rondvaartboten weg. De fietsen ook weg.

Kijk opnieuw naar buiten. We nemen het jaar 1840 in gedachten. We staan op de Keizersgracht. Het is middag. Dienstmeisjes zijn niet meer op straat, die hebben vanochtend met hun manden aan hun arm boodschappen gedaan bij de bakker in de Runstraat en voor groente en vlees zijn ze doorgewandeld naar de Botermarkt bij de Amstel. Nu zijn ze binnen in de huizen aan het poetsen. Soms komt er een naar buiten met een emmer aan een touw, laat die in de gracht zinken en haalt die vol grachtenwater naar boven. Er lopen ook dames met hun dochters rond, die naar de naaister gaan om een nieuwe japon te bestellen. Er komen sleepkarren voorbij, en open koetsen met paarden ervoor. Het ruikt naar verse paardenmest. Op de gracht duwt de schipper met een lange stok een vrachtboot voort.

En wie zien we daar, op de hoek van de Leidsegracht? Het lijkt Jacob van Lennep wel. Hij is een charmante kerel, alle vrouwen kijken naar hem zoals hij daar gaat, met zijn hoge hoed en zijn wandelstok, zijn vrolijke krullenkop. Hij lacht en neemt zijn hoed af voor vele voorbijgangers. Daar raakt hij in gesprek. Als u goed kijkt, ziet u dat de man met wie hij staat te praten jonger is dan Van Lennep, maar er ouder uitziet. Het is de schrijver Everhardus Potgieter. Van Lennep is een spotvogel, en hij vraagt aan Potgieter of hij vandaag de literatuur nog vooruit gaat helpen. Potgieter lacht er slechts zuinig om: 'Waarde Van Lennep, als u zich wat meer zou inspannen voor uw romans en wat diepgaander de vaderlandse geschiedenis zou bestuderen, zou u zelf de literatuur vooruit kunnen helpen.' Van Lennep schaterlacht: 'Maar dan kunt u geen zure recensies meer in *De Gids* schrijven, en van dat genoeg en ik u niet beroven.' Potgieter neemt zijn hoed af en loopt door.

Wij maken van de gelegenheid gebruik om twintig jaar verder te gaan. 1860. Wat is er veranderd? We lopen weer achter Van Lennep aan, die net zijn huis aan de Keizersgracht verlaat.

De grachten zijn nog hetzelfde. Maar wacht even: er zijn gaslantaarns gekomen. In de grachten liggen vooral duwboten en kleine zeilboten, maar als we door zouden lopen naar het IJ zien we dat er nu ook stoomboten zijn. De stoommachine is doorgedrongen in Nederland.

Van Lennep loopt naar zijn vaste uitgever, Pieter Kraay, die zijn drukkerij aan het Water heeft, oftewel het Damrak. Kraay gaf de prachthalmanak *Holland* uit, een literair jaarboekje, en hij heeft op verzoek van Van Lennep *De Gedichten van den Schoolmeester* gedrukt. Twee drukken binnen het jaar waren er nodig om de vraag naar de geestige gedichten bij te kunnen houden. Kraay heeft een stoompers in zijn bedrijf. Veel drukkersbedrijfjes die in de kleine stegen tussen de grachten liggen hebben dat nog niet, die werken nog met de oude handpers. Maar Kraay niet, die kan hoge oplagen maken met zijn stoompers.

Door de Kalverstraat loopt Van Lennep naar het Water. Maar daar komt iemand op hem af. Hij ziet er tamelijk sjofel uit en heeft een sjaal om. Hij grijpt Van Lennep bij zijn jas: 'Waarde Heer – ik ben desperaat – u heeft van mijn boek een roman gemaakt – maar het is geen roman, het is een geschiedenis, een memorie van grieven, een aanklacht. Mijn boek – mijn *Max Havelaar* – ik wil de rechten terughebben...' Douwes Dekker neemt een dreigende houding aan.

Wat zien we als we ons naar Amsterdam in de zeventiende eeuw verplaatsen? Schrijvers op weg naar boekwinkels of drukkers, schrijvers op weg naar een voordracht in De Eglantier of naar een koffiehuis. Bredero zwiert over de Warmoesstraat. Zijn spottend lijkvers op Vondel is net opgeplakt aan de ruiten van een boekwinkel in de Kalverstraat. Daar stormt Vondel uit zijn winkel: 'Gerbrand – gij maakt lijkverzen op mij terwijl ik nog springlevend ben. Wacht gij maar af wie het eerst een echte lijkzang zal schrijven!'

Nu naar 1894. Het is nacht. Twee mannen lopen gearmd. De een lijkt stomlazarus, de ander spreekt hem bemoedigend toe. 'Kloos, man, je moet nu echt je bed in. Nee, we gaan niet meer naar De Poort van Kleve. Je loopt met me mee naar het Oosterpark.' 'Witsen', roept een man achter hen, 'ik ben nog niet klaar met Willem. Die scheldsonnetten op mij in *De Nieuwe Gids*, dat was vals, achterbaks, een rotstreek. Ik heb hem verdomme uit de kliniek gehaald en dan zoiets.' Hij balt zijn vuisten. Witsen duwt hem opzij. 'Ach, Frederik, houd op, je ziet toch dat het weer mis met hem is.' Van Eeden druipt af.

En dan 2008. We lopen op het Spui. Wie zien we daar? Is hij op weg naar een lezing in Spui 25 of loopt hij Athenaeum binnen? En wie komt daar zo spottend op hem af...?

Hoe weinig is Amsterdam veranderd. Grachten, lindebomen, het Paleis op de Dam, de wallen, de Westertoren en de schrijvers, ze horen bij elkaar. Amsterdam is een schrijversstad.

Marita Mathijssen (Belfeld, 1944) is hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Zij studeerde Nederlands aan de UVA van 1966 tot 1975, met een onderbreking van 1969 tot 1972. Voor haar essayistisch werk en voor de manier waarop ze wetenschap toegankelijk maakt voor een breder publiek kreeg ze de Multatuliprijs en de Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs voor de Geesteswetenschappen. Over de negentiende eeuw schreef ze *De gemaskerde eeuw* en *De geest van de dichter*. Ze schrijft columns in *NRC Handelsblad* die gebundeld werden in *Verliefd op het verleden*. Onlangs schreef ze een pamflet over het gebrek aan historisch besef: *De afwezigheid van het verleden*.